

פרק ט. נושא ראשון. פסוקים א-ט.

הנושא: אזהרה שחורה בעיצומם של ימי האור הגדול.

מחנך: אני כתבתי נושא על הלוח. קראו אתם את הכתוב בפסוקים אלו והסבירו מה המיוחד שבאזהרה זו?

תלמיד: אין כאן שום דבר מיוחד. במקומות רבים ישנם הבטחה על טובה ואיום על רעה במקום אחד, וכן הוא גם כאן.

מחנך: זה נכון, ובכל זאת אזהרה זאת היא יוצאת מן הכלל. כשנאמרה האזהרה בתורה על אפשרות של טובה ורעה – עדיין שני הדברים היו בגדר עתיד. נאמר לישראל, אפשר כי תבוא לכם טובה ואפשר כי תבוא רעה, בעת ההיא היו במדבר במצב שלמעלה מן הטבע.

עתה היה טוב מאד לבני ישראל בכל פרט ופרט, ומלך גדול חכם ועשיר עומד בראשם. לא חסרו גם ברוחניות וגם בגשמיות. ראו נא כמה קודרת היא האזהרה לשלמה. בשלושה פסוקים, בקיצור נמרץ, נאמר כאן על כל הצרות והבזיונות שמצאו את ישראל עד היום הזה.

תלמיד: האם מסר שלמה לעם ישראל על אזהרה זאת?

מחנך: על זה קשה לענות. יתכן שהיתה זו רק נבואה פנימית שנכתבה בספרי המלך, או בדברי הימים למלך. בכל אופן בספר משלי אפשר למצוא הרבה אזהרות דומות לזו. אמנם דבר אחד איננו שם, וכפי הנראה לא היה מפורסם בעם. כאן נאמר כי אפשר שבית המקדש יחרב והמקום יהפך לשממה. מספר ירמיה רואים אנו כי כאשר ירמיה ואוריה הנביאים דיברו על אפשרות זו, חשבו כי הם חייבים מיתה מפני שהם מבזים את הקדשים. את אוריה אף הרגו על כך, כי היתה זו ידיעה איומה שקשה היה להאמין בה.

תלמיד: אם כן אינני מבין כיצד לא מצא שלמה אמצעים למנוע זאת. היכן היתה חכמתו?

מחנך: שאלתך היא התשובה. הדרך שקבע שלמה בחכמתו היתה נכונה, אלא שהיתה דרושה זהירות רבה. אין ספק ששלמה המלך עשה פעולות רבות למנוע את התוצאות הרעות, אך הן לא הועילו. ההתאמצות הגדולה ביותר של אדם אין בידה לעשות שום דבר שלם בלי סייעתא דשמיא. סייעתא זו ניטלה משלמה בגלל שהירבה נשים, והתורה הזהירה את המלך "ולא ירבה לו נשים" (דברים יז יז).

תלמיד: איזה חכם היה שלמה, אם עבר על מה שכתוב במפורש בתורה שלא לעשות?

מחנך: גם זה עשה מחכמה ולא מקלות דעת. למצוות התורה יש טעמים רבים, נגלים ונסתרים. בדרך כלל אין אנו יודעים את טעמי המצוות. אם מישוהו אומר טעם למצוה, זוהי סברה עצמית, מחשבתו עשויה להיות נכונה ולפעמים גם לא נכונה. הוא עצמו יודע היטב

שאינן המצוה קשורה לטעם פרי המצאתו, וגם אם יתבטל הטעם לא תתבטל המצוה. אולם על איסור ריבוי נשים למלך נאמר טעם מפורש בתורה - "ולא ירבה לו נשים ולא יסור לבבו". אסור למלך להרבות נשים שמא יסור לבבו מעבודת ה'. אמר שלמה, איזו אשה תהיה מסוגלת להסיר את לבבי? אני אסיר את לבבה ולא היא תסיר את לבבי! אבל לא כן היה. אמנם הנשים לא יכלו להסיר את לב שלמה עצמו מעבודת ה', אבל הן עצמן סרו מעבודת ה'. יש להבין כי נשים אלו נחלו אכזבה גדולה מאד בנישואיהן עם שלמה. שלמה לא היה פנוי אליהן, הן ראוהו רק לעיתים רחוקות. הדבר הרגז מאד את הנשים שהתגירו לשם נישואין. הן חזרו ונדבקו במשפחותיהן הנכרות, ונמשכו במידה מסויימת אחר פולחניהם. שלמה קיוה כי יוכל להשיבן מטעויותיהן, שבודאי נעשו בצורה שאי אפשר היה להביאן לפני בית דין חלק מהן הוא גם בודאי פייס, אבל מה שנשא אותן נחשב לו לחטא כבד. יחסו הטוב לנשים גרם לו לסור ממה שהתורה מחייבת, ולא כמו שהוא חשב שהן לא תוכלנה להשפיע עליו. על כן ניטלה ממנו סייעתא דשמיא במעשיו. אף כי התכוון שלמה לטובה בכל מעשיו – לא הצליח. האזהרה השחורה שבפסוקים אלו נתקיימה. השמש הבהירה שזרחה בשמי ישראל בימי שלמה החלה שוקעת מהר, ובימי בנו כבר היה מצב העם שונה בהחלט.

פרק ט. נושא שני. פסוקים י-כח.

הנושא: חיפוש שם לנושא בעזרת התלמידים.

מחנך: בשמונה עשר הפסוקים שלפנינו פרטים רבים מממשלת שלמה. אני מציע לכם לחפש שם לנושא של פסוקים אלו, כולכם יחד. אם לא תצליחו למצוא נושא כללי, הציעו תחילה שמות נושא לחלק מן הדברים, ולאחר מכן נושא כללי.

תלמיד: אין קשר בין עניין לעניין. יש כאן עניינים נפרדים רבים.

מחנך: אלה אינם פרטים מקריים. ירמיה בחר בנבואה כמה פרטים ממעשי שלמה, היוצרים תמונה שלמה. עלינו להשתדל להשלים לנו את התמונה, יש בה הוראה רבה לדורות.

המשיכו לעיין מה הם הנושאים. הגדירו, ראשית כל, את הנושא הראשון.

תלמיד: יחסי שלמה עם הצורים.

מחנך: מה החשיבות הגדולה בזה, לדעתכם?

תלמיד אחד: יש כאן אחווה בין בני ישראל לגויים. חירם קורא לשלמה "אחי".

תלמיד שני: יש גם היום יהודים חיים בארצות הגויים, ומדברים ופועלים למען אחווה עם הגויים בארצות הברית. אני יודע כי יהודים חרדים מתרחקים מרעיון זה ובלבם גם לועגים לאחווה זאת.

מחנך: הנה אתם רואים לפניכם כאן נושא אקטואלי.

תלמיד: אם כן, מה הלקח?

מחנך: הצורים היו עם קרוב מאד לישראל לפי אופיים. על זאת יש דברים חשובים מאד בספר יחזקאל (כח ט-טו). שלמה הרגיש בזה ורצה להגביר את הקירבה הזאת. בין תקוותיו הגדולות האחרות, נמצאה בודאי גם התקוה כי התקרבות לצורים תביא אותם לידי הצטרפות לישראל, אם כגרי צדק ואם כגרים תושבים. הוא בודאי היה בטוח כי הצורים בהתקרבתם לבני ישראל ישליכו את העבודה הזרה מאחורי גוים.

תלמיד: ומה קרה?

מחנך: האומה הצורית לא התגיירה, אבל יחידים רבים מהם בודאי הצטרפו והתקרבו לישראל. בדברי יחזקאל יש שבחים גדולים מאד למלך צור. אולם כל העניין היה בודאי אחת האכזבות הגדולות של שלמה, ולקח לדורות, שבדרך זו אי אפשר להשיג הרבה, אף אם מלך גדול עשיר וחכם עושה כן, כל שכן שאין תקוה להצלחה במעשים הנעשים על ידי יחידים, כעין אלה בארצות הברית המנהלים את פעולות האחזה ('בראדערהוד').

תלמיד: אבל הדבר עצמו אינו אסור.

מחנך: אין להעריך את הדברים מנקודת הראות של איסור והיתר, אלא של תועלת וחוסר תועלת וגם נזק. שלמה סבור היה כי תהיה בזה תועלת. קצת תועלת בודאי היתה. אין לנו פרטים רבים על כך. גם ירמיה אינו מביע כאן דעה על העניין, לא לחיוב ולא לשלילה. ממקורות אחרים ידוע לנו כי הצורים לא היו בעתיד יחידים לישראל. לכאורה זו אחת הפעולות של שלמה שהן לדוגמה כמה מחוסר תועלת ממשית הוא לנסות לקרב עמים זרים לישראל, אף אם הדברים נעשים על ידי הגדולים והחשובים ביותר. לאחר כל מה שדיברנו אולי תוכלו להציע שם נושא לעניין?

תלמיד: נסיון שלמה לקרב את הצורים לעם ישראל.

מחנך: זה שם טוב למדי. באמת הצורים הם שהחלו להתקרב לישראל, כמו שנאמר בספר שמואל (ב ה יא). גם בזה היה טעם ששלמה יבקש את ידידותם יותר מידידותם של שאר העמים, אולם בסופו של דבר נשאר ישראל עם אשר לבדד ישכון ובגויים לא יתחשב, לא רק מפני שכך ראוי לו, אלא גם משום שהגויים אינם אוהבים להתחבר אתו.

מי יתן נושא כללי לשאר העניינים?

תלמיד אחד: בני ישראל בונים אניות ועוברים בים.

תלמיד שני: סקירה כללית על עסקי שלמה.

מחנך: טוב מאד, אבל עלינו לקצר. נקרא בפירוש המילים את כל הפרק ונשתדל לסכם בסוף. אעזור לכם בשאלות. באיזה דבר שרבים מישראל עוסקים בו כיום, החלו אז ישראל לעסוק?

תלמיד: במסחר בינלאומי. בסחר כסף וזהב.

מחנך: נכון. אפשר שגם לפני שלמה כבר היו מבני ישראל סוחרים שיצאו לארצות אחרות למטרת מסחר. שלמה נתן לזה אופי מלכותי וקבע דבר זה כעניין מתאים לישראל.

תלמיד: האם לא היה נזק רוחני בזה שיהודים יצאו לארצות רחוקות בין גויים ועם גויים?

מחנך: שלמה דאג בודאי להסדיר את העניינים בצורה כזאת שלא יהיה נזק מיציאה מעין זאת. וחוש מזה, נזק עלול להיות בכל מקום, אלא שיש להיזהר.

בדרך כלל יש לומר שכל מה שכתוב כי נעשה בימי שלמה – הוא הוכחה כי דבר זה מותר וראוי לישראל לעשות כן, אלא שיש להיזהר מאד שלא להפריז על המידה. לפי הנחה זאת איזה שם נושא תתנו לפרקים אלה?

תלמיד: שלמה מקשר את עם ישראל עם העולם הרחב.

מחנך: אולי זוכר מישהו מכם פסוק מספר בראשית שאפשר לומר כי על ידי פעולות אלו נתקיים משהו מן האמור בו?

תלמיד: מצאתי. זה נמצא בדברים שנאמרו ליעקב בלכתו חרנה, "ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה" (בראשית כח יד).

מחנך: נכון מאד. שלמה בודאי התכוון להשתדל שדבר זה יתקיים בישראל. בפרק י' יש המשך לדברים אלה, ועוד נלמד על זאת בעזרת ה'.

תלמיד אחר: אבל מפורש על זה גם בברכת יעקב בפרשת ויחי. יעקב מברך את זבולון: "זבולון לחוף ימים ישכון והוא לחוף אניות" (בראשית מט יג).

תלמיד שני: שם גם נאמר על הצורים, "וירכתו על צידו".

מחנך: מצויין. נכון כי גם יעקב אבינו ביקש כי ישראל יעברו ארחות ימים ויבואו בקשר עם העולם הגדול לתועלתם החומרית והרוחנית. ברוח זו פעל נכדו שלמה המלך. אולם נראה להלן כי נגרמו נזקים רוחניים מעל המשוער מפעולות אלה. גם דבר זה משמש לקח לדורות.

פרק י. פסוקים א-יא.

הנושא: התוודעות מלכה מארץ רחוקה לאושר ישראל.

מחנך: אנחנו לומדים זה זמן רב על שלמה ומה שאירע בימיו. כדאי להקדיש זמן רב לכך, בכל זאת לכל דבר יש גבול. יש עוד עניינים אחרים. אנחנו נשתדל לקצר בפרק י', אף כי הוא פרק חשוב מאד.

(הערה למחנך: אם אכן יש אפשרות במסגרת הזמן המוקצב ללימוד הנביאים, כדאי להאריך יותר בפרק זה. חומר מועיל רב ימצא המורה ב"דעת סופרים").